



คนชั้นกลางในเขตเมืองหลวงกับการแสดงวัฒนธรรมความคิด เห็น

4.1 แนวคิดในการพิจารณาปัญหา

คนชั้นกลาง (middle class) ได้แก่กลุ่มสังคมในสังคมสมัยใหม่ซึ่งมีประสมการณที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าในระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา การแสวงหาช่องทางในการประกอบอุตสาหกรรม และการประกอบอาชีพด้วยวิชาชีพอิสระ (Stearns 1979 : 377) ประสมการณทางสังคมข้างต้นโดยทั่วไปมักแยกออกจากประสมการณทางสังคมของคนชั้นสูง และคนชั้นล่าง รวมทั้งไม่ใช่ประสมการณโดยตรงของกลุ่มข้าราชการและทหาร การสำรวจกลุ่มอาชีพของรัฐบาลสยาม พ.ศ. 2472 ระบุว่ามียุโรปประกอบการทำงานโดยวิชาชีพอิสระ 93,967 คน ประกอบการพาณิชย์ การค้า และขายอาหาร 505,839 คน และการแสวงอุตสาหกรรม (industrial pursuits) จำนวน 164,526 คน (SYB : no 19) ทั้งหมดคิดเป็น 10.14 เปอร์เซ็นต์ของผู้ประกอบอาชีพ ข้อมูลสถิตินี้แม้ในแง่จำนวนความถูกต้องอาจเป็นที่สงสัย แต่เป็นการยืนยันว่ามีคนชั้นกลางอยู่จริงในสังคมสยามและเป็นจำนวนที่ไม่นับรวมเกษตรกรและข้าราชการ

การศึกษาเท่าที่ผ่านมามีข้อจำกัดด้วยทัศนคติในการพิจารณาปัญหาอยู่สองประการ คือ ทัศนะแรกพิจารณาว่าคนชั้นกลางคือข้าราชการ ดังตัวอย่างเช่น มีความเข้าใจว่า "การขยายตัวของกำลังคนในระบบราชการ โดยเฉพาะข้าราชการสามัญซึ่งถือเป็นชนชั้นกลางในขณะนั้น มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับอำนาจรัฐภายใต้สถาบันพระมหากษัตริย์..." (วารุณี โอสถารมย์ 2524 : 347) ทัศนะแบบนี้ในอันที่จริงจะไม่มีปัญหาหากนักทฤษฎีคำว่าคนชั้นกลางหรือชนชั้นกลางในความหมายกว้าง ๆ และไม่ปฏิเสธว่ามีคนชั้นกลางอยู่นอกระบบราชการอีกเป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีการขยายตัวของคนชั้นกลางนอกระบบราชการในจำนวนที่มากกว่าข้าราชการหลายเท่า (จำนวนของข้าราชการคืบหน้า 5) ส่วนประเด็นว่าคนชั้นกลางนอกระบบราชการนี้มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากน้อย เป็นอีกปัญหาหนึ่งซึ่งจำเป็นต้องค้นคว้าวิจัยต่อไป

ในอีกทัศนะหนึ่งพิจารณาคนชั้นกลางว่าเป็นผู้มีภาระกิจในทางประวัติศาสตร์ เพราะคนกลุ่มนี้เป็นผู้มีทรัพย์สินสมบัติ เรียกกันว่าเป็น "กรรมสิทธิ์" บ้าง และ "ชนชั้นนายทุน" บ้าง เมื่อมีคนกลุ่มนี้เติบโตขยายตัวขึ้นตามลำดับ ก็ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง มีความขัดแย้งกับเจ้าที่ดินและชนชั้นปกครองในระบบอำนาจรัฐเดิม ในท้ายที่สุดจะทำการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต กระตุ้นจิตสำนึกของประชาชน และกลายมาเป็นชนชั้นปกครองในระบบอำนาจรัฐแบบทุนนิยม (Stearns 1979 : 386-387) ความเข้าใจดังกล่าวนี้เป็นข้อสมมติฐานในการศึกษาของฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ (2524) ดังเป็นที่เขาได้อธิบายลักษณะของชนชั้นนายทุนในประเทศไทยว่า

...ชนชั้นนายทุนในประเทศไทยเป็นชนชั้นที่อ่อนแอ ประกอบด้วยพ่อค้าจีนเป็นส่วนใหญ่ ชนชั้นนี้ถูกรวมเข้าไว้ในชนชั้นศักดินาและไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พื้นฐานได้ในทางเศรษฐกิจไทยได้ การเกิดทุนการค้าพร้อมกับการผลิตเพื่อขายแบบเมืองขึ้น มีผลเพียงแต่ทำให้มีการผลิตเฉพาะอย่างในระดับที่สูงขึ้น แต่ทุนการค้าก็ไม่สามารถเปลี่ยนระบบการผลิตศักดินาไทย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะ 2524 : 148)

ตามคำกล่าวข้างต้น เมื่อชนชั้นนายทุนยังไม่สามารถเปลี่ยนระบบการผลิตได้ ภาระหน้าที่ในคานอื่น ๆ อย่างเช่น กระตุ้นจิตสำนึกประชาชนก็ย่อมจะยังไม่มี (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ 2524 : 317) ชนชั้นนายทุนจึงยังไม่ได้ทำหน้าที่อย่าง เป็นอิสระ (เพราะมีความอ่อนแอ) อย่างที่ได้ลิขิตไว้ว่าเป็นภาระทางประวัติศาสตร์

แนวพิจารณาปัญหาในที่นี้ได้หลีกเลี่ยงข้อจำกัดด้วยทัศนะสองประการข้างต้น กล่าวคือ พิจารณาคนชั้นกลางว่ามีฐานะและประสบการณ์ทางสังคมอยู่นอกกระบวนราชการประการหนึ่ง กับไม่ได้มุ่งพิจารณาว่าคนชั้นกลางต้องมีภาระกิจในทางประวัติศาสตร์ เป็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คนชั้นกลางอาจเป็นได้ทั้งผู้นำหรือผู้ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ (Stearns 1979 : 377) อย่างไรก็ตามในบทนี้เป็นการพิจารณาประสบการณ์เฉพาะในสังคมสยามว่าคนชั้นกลางได้แสดงวัฒนธรรมความคิด เห็นสัมพันธ์กับการเปลี่ยนระบอบการปกครองอย่างไรบ้าง เนื้อหาจึงค่อนข้างมีลักษณะเฉพาะมากกว่า จะสรุปเป็นกฎเกณฑ์ใด ๆ

4.2 กำเนิดทางสังคมของคนชั้นกลางสยาม

เมื่อประเทศสยามเปิดประเทศทำการค้ากับตะวันตกนับตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมานั้น ระบบการค้าระหว่างประเทศและการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจเงินตรา ได้จัดแจงให้เกิดการแบ่งงานเฉพาะอย่าง (specialization) ในทางเศรษฐกิจ ในระดับโครงสร้างส่วนล่างชาวนาได้ทุ่มเทกำลังไปผลิตเฉพาะข้าวอันเนื่องมาจากข้าวมีราคาดี รัฐบาลสนับสนุนด้วยการลดหย่อนภาษีให้เป็นแรงจูงใจและมีพ่อค้าคนกลางอำนวยความสะดวกด้วยการบรรทุกสินค้าอุปโภคบริโภคไปขายชาวนาและซื้อข้าวกลับมา สนธิสัญญาไม่เสมอภาคกำหนดให้อากรขาเข้าต่ำมาก ดังนั้นสินค้าต่างประเทศอย่างเช่นสิ่งทอจึงหลั่งไหลเข้ามากระทบต่ออุตสาหกรรมพื้นบ้านอย่างรุนแรง ส่วนในระดับโครงสร้างส่วนบน เจ้านายและขุนนางได้ปรับตัวนำการปฏิรูปทางการ เมืองการปกครอง ได้มีการสร้างระบบข้าราชการ การศึกษา การคมนาคม ระบบภาษี ฯลฯ แบบใหม่ ภายใต้กระบวนการเดียวกันกับการปรับทั่วทั้งโครงสร้างส่วนล่างและส่วนบนดังกล่าวข้างต้น มีคนสองกลุ่มใหญ่คือ คนจีนกับกระฎุมพีแบบจารีตประเพณี ได้คลี่คลายมาเป็นคนชั้นกลางในสังคมสยามใหม่

กระฎุมพีแบบจารีตประเพณี ส่วนใหญ่ได้แก่ พวก "คนบท" และ "ผู้หม้อทรัพย์" ในสังคมก่อนหน้าและในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 พวกเขาดำรงชีพอยู่ด้วยการค้าขาย ทำสวน ข้างฝีมือ ทลอดจนเป็นเจ้าของนายนายอกร ในแง่ของชาติพรรณบรรณาเป็นที่น่าสังเกตว่ามีอยู่หลากหลายไม่ซ้ำมีหนึ่งเดียว (พระยาประชาภิจักรจักร 2461) การเคลื่อนไหวของกลุ่มนี้เป็นที่สันนิษฐานว่าจะนิยมเข้ารับราชการและสัมพันธ์กับระบบราชการ อย่างเช่น เป็นผู้ประมุขภาษี เพราะเป็นที่มาของความมั่งคั่งได้ดีกว่าแหล่งอื่น ๆ (Skinner 1957 : 99-100) กระนั้นก็ตามมีอยู่ไม่น้อยที่นิยมทำงานนอกระบบราชการ อย่างเช่นตัวอย่างในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 นาย ก.ศ.ร. กุหลาบ ลูกครึ่งไทยจีน หลังจากบวชเรียนแล้วได้ทำงานเป็นเสมียนให้กับฝรั่ง (มนันยา ชนะภูมิ 2525 : 5-12) นายเลิศ ลูกครึ่งไทยจีน มีพี่ชายรับราชการ แต่ตัวเองนิยมเป็นเสมียนข้างฝรั่งและทำการค้า (ชาติ เอี่ยมกระสินธุ์ 2524 : 3-4) เป็นต้น ในระยะต่อมาหลังทศวรรษที่ 2450 คนกลุ่มนี้จะเห็นเป็นกลุ่มก่อนมากขึ้น อย่างเช่น นายเทียมเขียง กรรณสูต นายของแป๊ะ สิบบุญเรือง นายเล็ก เคียงศิริ นายเต็ก โกเมศ นายเจือ เพ็ญภาค เป็นต้น พฤติกรรมของพวกเขาบ่งบอก

ว่ามีเข็มมุ่งในชีวิตทำการค้ามากกว่ารับราชการทั้ง ๆ ที่ พวกเขามีความรู้ความสามารถ เพียงพอจะเข้ารับราชการได้

คนจีนเป็นที่เนิ่นอยู่เสมอว่าเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตทางการค้า แม้จะเพิ่งอพยพเข้ามา วิลเลียม สกินเนอร์ (William Skinner) (1957 : 135) ได้แบ่งคนจีนเป็นสามระดับคือ คนจีนชั้นสูงได้แก่พวกเจ้าสัวต่าง ๆ อย่างเช่น พระยาโชฎีก ราชเศรษฐี (หลายคน) เป็นต้น รองลงมาคือคนจีนระดับกลาง ได้แก่ พ่อค้าทั่วไป ช่างฝีมือ และพนักงานลูกจ้าง และระดับล่างคือ คนจีนที่เป็นกรรมกรและคนลากรถ การเลื่อนฐานะทางสังคมของคนจีนจึงมีช่องทางต่าง ๆ กัน กระนั้นก็ตามหาความสามารถ ก็อาจข้ามระดับทางสังคมได้อย่างรวดเร็ว อย่างเช่น นายกิมเซ่งหลี ผู้ซึ่งอพยพเข้ามา ในทศวรรษที่ 2410 มาเป็นกุลี ทำเนิกรกิจการเรือข้ามฟาก เป็นนายทุนเงินกู้และอื่น ๆ ในท้ายที่สุดเป็นเจ้าของโรงสี โรงเลื่อย และอุทอเรือในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 และได้ รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระโสมภพเพชรรัตน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างคนจีนกับกระฎุมพีแบบจารีตประเพณีน่าจะมีอยู่อย่างแนบแน่นพอสมควร เพราะคนจีนได้อพยพเข้ามานานแล้ว และก่อนทศวรรษที่ 2450 มีผู้หญิง คนจีนอพยพเข้ามาน้อยมาก ผู้ชายชาวจีนจึงแต่งงานกับหญิงสยามได้สร้างพลเมืองชาว สยามมีอยู่ทั่วไป และคนจีนที่เพิ่งอพยพเข้ามา ก็มักจะติดต่อบริสัมพันธ์กับพวกกลุ่มลูกครึ่งก่อน อย่างไรก็ตามมีความแตกต่างกันอยู่พอสมควรภายในกลุ่มคนจีนกับกระฎุมพีแบบจารีต ประเพณี เพราะเห็นได้ว่าเมื่อมีกระแสชาตินิยมของชาวจีนเข้ามากระทบนับตั้งแต่ทศวรรษ ที่ 2440 เป็นต้นมา คนจีนส่วนหนึ่งได้ตั้งสมาคมลับต่าง ๆ ขึ้น แบ่งเป็นฝ่ายนิยมการ ปฏิวัติในประเทศจีนกับฝ่ายต่อต้านการปฏิวัติในประเทศจีน (Skinner 1957 : 155-159) ส่วนคนจีนที่อยู่อย่างผูกพันกับประเทศสยามได้ตั้ง "สโมสรสยามจีนางกูร" ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2452 และ "สโมสรสามัคคีจีนสยาม" เมื่อปี พ.ศ. 2457 (เอก วิสกุล, ผู้รวบรวม 2505 : 5-14) คำว่า "จีนสยาม" ไซ้แพร่หลายจนถึงปลายทศวรรษที่ 2470 จึงได้ ยกเลิกไปเพราะมีกระแสชาตินิยมภายในประเทศสยามไทยเพิ่มสูงขึ้น

กระฎุมพีแบบจารีตประเพณี คนจีน รวมทั้งกลุ่มคนจีนสยาม เป็นแหล่งกำเนิดที่ สำคัญของกลุ่มคนชั้นกลาง เพราะระบบค่านิยมและเงื่อนไขทางสังคมของคนกลุ่มดังกล่าว

เปิดโอกาสให้พวกเขาได้เลือกประกอบอาชีพธุรกิจการค้า การแสวงหาช่องทางในการ
อุตสาหกรรม และการใช้วิชาชีพอิสระต่าง ๆ อันเป็นการแตกต่างจากการรับราชการ
และการทำนา ลักษณะของการกำเนิดและเลือกวิถีชีวิตเป็นเรื่องของครอบครัวกับ
สังคมมากกว่าจะถูกกำหนดโดยนโยบายของรัฐบาล นายโกศล สุนทระกุล (2502 :
ภาคประวัติ) บันทึกว่าระหว่างการศึกษาที่ทุนรัฐบาลไปศึกษาต่อต่างประเทศกับการที่บิดา
ให้มาค้าขายเขาได้เลือกในประการหลัง นอกจากนี้ระบบการศึกษาของรัฐบาลที่สนับสนุน
สร้างคน "นอกระบบราชการ" ก็ได้ถือกำเนิดขึ้นหลังจากที่เอกราชได้เคลื่อนไหวด้วย
ตนเองและประสบความสำเร็จมากก่อนแล้ว

การศึกษาของเอกราชได้ช่วยสร้างผู้มีความรู้ความสามารถให้กับภาคธุรกิจ
การค้า มีอย่างเช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ ทั้งเมื่อปี พ.ศ. 2428 และโรงเรียนกรุงเทพ
คริสเตียน ทั้งเมื่อปี พ.ศ. 2431 เป็นต้น เอก วิสกุล (2526 : 115-117) ได้ให้
ข้อสังเกตว่า นักเรียนของโรงเรียนอัสสัมชัญประมาณครึ่งหนึ่งจะทำงานภาคธุรกิจการค้า
อย่างเช่นนายเชียว เคง เหลียน สิบญี่เรื่อง นายเชียงเม้ง เต็ก เจ้าของห้าง เคียงฮั่วเสง
นายอุ้นตุ้ย สุนทระกุล นักธุรกิจการค้าและการเงินรวมทั้งนายเอก วิสกุล เองก็ไม่ได้
มีความประสงค์เข้ารับราชการเลย ในสถานการณ์ที่มีเอกราชผลิบุคคลากรให้เอกราชตั้งกล่าว
ข้างต้น ทางรัฐบาลก็ได้พยายามเข้ามามีส่วนร่วม ทิजारณาได้จากการตั้ง "วิทยสถาน"
ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2438 วัตถุประสงค์ประการหนึ่งคือ เพื่อสอนภาษาอังกฤษให้แก่ประชาชน
ในเวลากลางคืนเพื่อไปเป็นเสมียนห้างฝรั่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2443 มีการจัดตั้งโรงเรียน
ประถมศึกษาพิเศษวัดสัมพันธวงศ์ และได้กลายมาเป็นโรงเรียนพาณิชย์การวัดมหาพฤฒาราม
ซึ่งได้รวมกับโรงเรียนพาณิชย์การวัดราชบูรณะ เป็นโรงเรียนพาณิชย์การวัดแก้วแจ่มฟ้าใน
ทศวรรษที่ 2450 การมีสถานการศึกษาแบบพาณิชย์การข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแม้ทางรัฐบาล
จะมีนโยบายหลักคือฝึกหัดคนเข้ารับราชการ แต่ก็ไม่ถึงกับละเลยกลุ่มนอกระบบราชการ
เสียทีเดียว

ในแง่ของรัฐบาลนั้นการจัดการศึกษาเพื่อฝึกหัดคนเข้ารับราชการก็จะมีปัญหา
ข้อขัดแย้งกันเองอยู่มาก (วารุณี โอสถารมย์ 2524 : 214-219) ดังนั้นข้อพิจารณา

การผลิตบุคคลให้สังคมนอกระบบราชการจึงเป็นประเด็นรองลงมาและคงจะไม่มีผลเท่าใดนัก นอกจากนี้การศึกษาสายพาณิชยการในส่วนหนึ่งได้ถูกสกัดกั้นอันเนื่องมาจากวิชาเศรษฐวิทยา เป็นวิชาต้องห้ามในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การแสวงหาความรู้ตลอดจนการขยายตัวของชนชั้นกลางจึงเป็นไปตามวิถีชีวิตทางสังคมเศรษฐกิจในตัวเองมากกว่าถูกควบคุมด้วยอำนาจจริงผ่านระบบการศึกษา อย่างเช่น คนจีนชั้นเจ้าสัวได้ส่งลูกหลานไปศึกษาไปศึกษา วิชาค้าขายทั้งที่ประเทศจีน ฮองกง สิงคโปร์ และในประเทศยุโรปด้วยตนเอง ตัวอย่าง ก่อนทศวรรษที่ 2470 ได้แก่ นายจุลินทร์ ล้าช้า นายตัน บุญเท็ก นายกิจ จงวัฒนา ฯลฯ คนจีนระดับกลางและล่างก็ดูชวนชวายในการศึกษาอยู่มาก และเป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ที่ได้ไปศึกษาต่างประเทศด้วยทุนส่วนตัวมักจะกลับมาประกอบธุรกิจการค้ามากกว่ารับราชการ ตรงกันข้ามผู้ที่ไปศึกษาด้วยทุนของรัฐบาล

4.3 ฐานะของผู้ประกอบธุรกิจการค้า

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยในส่วนที่ว่าด้วย "ต้นกำเนิดชนชั้นนายทุน" ในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2398-2453 ได้สรุปภาพรวมที่สำคัญอยู่สองประการคือ ประการแรกกลุ่มพ่อค้าต้องพึ่งพิงอำนาจรัฐทั้งในส่วนของการทำมาหาเลี้ยงชีพ และการคุ้มครองทางกฎหมาย ความสัมพันธ์กับระบบอำนาจรัฐเดิมเป็นที่มาของสะสมทุน อย่างเช่น การประมูลเก็บภาษีอากร เป็นทั้งนายอากรผิ่น บ่อนเบี้ย หวย สุราและเป็นผู้ได้รับอนุญาต ให้ผูกขาดในกิจการเหมืองแร่ พ่อค้าต้องมีความสัมพันธ์ทั้งทางการและไม่ทางการกับขุนนาง และพระบรมวงศานุวงศ์ และด้วยเหตุดังนี้พ่อค้าจึงเป็น "นายทุนขุนนาง" คำเป็นกิจการหารายได้ให้กับรัฐและกับตนเอง ในประการที่สอง กลุ่มพ่อค้าต้องพึ่งพิงบริษัทการค้าตะวันตก เพราะการส่งสินค้าออกและการส่งสินค้าเข้าต้องผ่านตัวกลาง คือ บริษัทการค้าตะวันตก นายทุนพ่อค้าจึงกลายเป็นนายหน้าให้กับตะวันตกในกิจการต่าง ๆ ทั้งส่งสินค้าเข้า ส่งสินค้าออก การเงินการธนาคาร การขนส่ง เป็นต้น (สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร 2524 : 160-161)

อย่างไรก็ตามประสบการณ์ทางการค้าข้างต้นไม่ถึงกับหันหน้าการ กลุ่มพ่อค้า อย่างเข้มงวดตลอดเวลา เพราะในชีวิตทางเศรษฐกิจสมัยใหม่เป็นเรื่องของการแข่งขัน กลุ่มพ่อค้าซึ่งพึ่งพิงอำนาจรัฐ เดิมกับพึ่งพิงบริษัทการค้าตะวันตก ในอันที่จริงบางส่วนได้

สะสมทุนอย่างง่าย ๆ และก็จะล้มละลายอย่างง่าย ๆ ด้วย อย่างเช่น การร่ำรวยและการล้มละลายของเจ้าภานายาอกรีน (สุภาภรณ์ จรัสพันธ์ 2522 : 142-156) อีกทั้งพ่อค้าคงกล่าวก็เชื่อว่าประสบความสำเร็จไปเสียทั้งหมด เป็นที่สันนิษฐานว่าน่าจะเกี่ยวข้องกับประเภทของธุรกิจอยู่ด้วย อย่างเช่น นายหน้าการเงินและค้าชาวมักประสบความสำเร็จได้มากกว่านายหน้าส่งสินค้าเขาและนายหน้าขนส่ง ดังเช่น นายเอก วิสกุล ซึ่งเป็นคอมปราโคร์เรือหรือนายหน้าขนส่ง ก็ไม่ได้ขยายตัวมาเป็นนายทุนสมัยใหม่แต่อย่างใด เป็นต้น

ถ้าหากไม่คำนึงถึงปัญหาเชื้อชาติมากนัก และพิจารณาคนจีนว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศสยาม ไม่ใช่ "คนต่างชาติ" (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อ้างถึงใน กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ 2527 : 147) เป็นที่น่ายินดีที่มีความมั่งคั่งพ่อค้าภายในประเทศได้ทำการค้าแข่งขันกับบริษัทการค้าตะวันตกตั้งแต่ทศวรรษที่ 2450 และประสบความสำเร็จในกิจการค้าข้าว การขนส่งภายในและโรงงานแข็ง

ควรกล่าวไว้เสียก่อนว่าโดยส่วนรวมแล้วกิจการค้าที่สำคัญ ๆ อยู่ในการควบคุมของบริษัทการค้าตะวันตก อย่างเช่น บริษัทบอมเบย์ เบอร์มาเทรดดิ้ง (The Bombay-Burmah Trading Corps) บริษัทวินเซอร์ (Wind Sor & Co.) บริษัทบอร์เนียว (The Borneo Company) และบริษัทอีสต์ เอเชียติก (The East Asiatic Co.) เป็นต้น บริษัทการค้าเหล่านี้มีสำนักงานใหญ่อยู่ในต่างประเทศ และทำธุรกิจการค้าเกือบทุกประเภท นับตั้งแต่ขายสินค้า การเดินเรือ การธนาคาร การประกันภัย โรงสี โรงเลื่อย และการส่งสินค้าออก ฯลฯ การดำเนินงานเงินทุนและระบบจัดการสมัยใหม่ รวมทั้งมีอิทธิพลของที่ปรึกษาชาวต่างประเทศซึ่งกำกับราชการอยู่ตามกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ของรัฐบาลสยามหนุนช่วยอยู่ด้วย

สำหรับกิจการค้าข้าวซึ่งเป็นกิจการค้าหลักของประเทศ กลุ่มพ่อค้าภายในได้ดำเนินกิจการค้า และประสบความสำเร็จสูงสุดนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2450 เป็นต้นมา กล่าวคือ โรงสีซึ่งแต่แรกเป็นของชาวตะวันตกและเป็นของเจ้านายได้เปลี่ยนมือมาเป็นคนจีนดำเนินการด้วยตนเอง เกือบทั้งสิ้น พ่อค้าข้าวได้เปลี่ยนจากฝรั่งและพวก "นายทุนขุนนาง" มาเป็นพ่อค้าชาวจีนแท้ ๆ ที่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในต้นทศวรรษที่ 2470 ด้วย

เหตุผลสามประการดังนี้

ประการแรก คนจีนมีความสัมพันธ์ในการซื้อขายข้าวภายในประเทศดีกว่า ชาวตะวันตก กล่าวคือ การซื้อขายข้าวจำเป็นต้องอาศัย "ความไว้วางใจ" อันเนื่องมาจากยังไม่มีกรมประมงข้าวอย่างแน่นอน นอกจากนี้การค้าข้าวยังต้องอาศัย "นายหน้า" ผู้สามารถรวบรวมข้าวจากชนบทเข้ามาส่งให้ที่โรงสีสม่ำเสมอ ประการต่อมา คนจีนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชนชั้นสูงสามารถเข้าโรงสี ซอกกุ่มและจำหน่ายต่อพระคลังข้างที่ได้ ประการสุดท้ายระบบการค้าในช่วงนี้เป็นการค้าสมัยใหม่จำเป็นต้องมีการตลาดการค้าระหว่างประเทศ และรัฐราชการการค้าเป็นอย่างดี ข้าวของไทยเป็นที่น่าสงเกตว่าส่งออกไปที่ตลาดในเอเชียมากกว่ายุโรป คนจีนจึงได้เปรียบขุนนางและเจ้านาย รวมทั้งได้เปรียบชาวตะวันตกในอีกส่วนหนึ่งตรงที่คนจีนสนใจข้าวสารซึ่งเป็นข้าวของตลาดเอเชีย ในขณะที่ชาวตะวันตกสนใจข้าวกล้อง (ทวิสิลป์ สืบวัณณะ, ในจักรทิพย์ นาดสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์, บรรณาธิการ 2527 : 291-292 ; Suehiro 1985 : chap. 2)

ประสมการณ์ทางการค้าในระหว่างทศวรรษที่ 2460 และ 2470 มีผลให้เห็นเป็นสองด้าน กล่าวคือ พ่อค้าชาวจีนเก่า ซึ่งมีบรรพการศักดิ์ อย่างเช่น พระโสมภพเพ็ชรรัตน์ (กิมเซ่งหลี) พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี (มีน เลาพะเศรษฐี) พระพิบูลย์พัฒนาการ (ยี่ฮ้อเซียงกี) เป็นต้น ล้วนแล้วแต่ขาดทุนหรือเลิกกิจการข้าวไปเกือบหมดสิ้น ปราภฏการณ์นี้แม้ยังไม่อาจจะบรูสาเหตุแน่ชัดได้แต่ผลกระทบประการสำคัญคือ สร้างความหวุ่นวิตกให้เกิดขึ้นทั่วไปในขณะนั้นว่ากำลังมีวิกฤติการณ์ใน "เส้นเลือดใหญ่ของสยาม" (พระยาศราวัยพิพัฒ 2512 ก : 58-59) ในอีกด้านหนึ่งซึ่งผู้คนร่วมสมัยอาจจะเห็นได้ไม่ชัดเจน แต่ในภายหลังพบว่า พ่อค้าชาวจีนซึ่งยังไม่มืบรรพการศักดิ์ที่สำคัญอย่างเช่น นายโล่วเต็กทวน นายมาลีบคีน และนายตันลิบม้วย ได้ควบคุมการค้าข้าวไว้ได้ในประมาณครั้งหนึ่งของปริมาณข้าวทั้งหมด (Suehiro 1985 : chap. 2)

การเติบโตใหญ่ของพ่อค้าชาวจีนดังกล่าวนี มีผลกระทบต่อบระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง เพราะพ่อค้าชาวจีนได้ขยายการลงทุนไปในทางด้านการธนาคาร การประกันภัย การเดินเรือ ฯลฯ กลุ่มพ่อค้าชาวจีนนี้โดยตัวของเขาเองได้

ประโยชน์จากนโยบายการค้าเสรีของรัฐบาลในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และได้กลายมาเป็น "เป้า" ให้พวกพ่อค้าชาวเล็ก ๆ บางคน ยกตั้งมาเป็นประเด็นสร้างข้อเรียกร้องกับรัฐบาล

เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงก่อนทศวรรษที่ 2470 เมื่อพ่อค้าชาวที่มีบรรดาศักดิ์ ตลอดจนขุนนางและเจ้านาย ซึ่งลงทุนในกิจการโรงสีข้าว ทางประสมปัญหาท้องขาดทุน และต้องเลิกกิจการ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าพวกเขาได้เสนอข้อเรียกร้องใด ๆ ต่อรัฐบาล มากไปกว่าที่พวกเขาได้รับอยู่แล้ว จากความสัมพันธ์ "ส่วนตัว" อย่างเช่น การขู่บีบบังคับจากราชสำนักซึ่งที่ ซึ่งทั้งหมดตรงกันข้ามกับพ่อค้าชาวเล็ก ๆ บางคน ในทศวรรษที่ 2470 อย่างเช่น นายมังกร สามเสน ซึ่งได้เข้าไปลงทุนในกิจการค้าข้าว และเห็นว่าปัญหาในการค้าไม่ใช่เรื่องส่วนตัวแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องมีนโยบายจากรัฐบาลสนับสนุนด้วย (ดูต่อไปข้างหน้า)

ความมุ่งหวังจะมีความสำเร็จในอาชีพทางการค้ามีอยู่ในกลุ่มกระฎุมพีแบบจารีตประเพณี อย่างเช่น นายเลิศ และนายบุญรอด เป็นต้น คุณจะเห็นแบบแผนว่าได้เริ่มต้นด้วยการเป็นเสมียนในห้างฝรั่งก่อน หลังจากนั้นจึงมาประกอบธุรกิจการค้าส่วนตัว การค้าเป็นธุรกิจการขนส่งภายในประเทศ อย่างเช่น รถโดยสาร และเรือโดยสารเป็นแหล่งหนึ่งซึ่งสามารถสะสมทุนได้ อย่างเช่น ความสำเร็จในกิจการเรือโดยสารของนายกิม แซงหลี และนายบุญรอด เป็นต้น เมื่อประสบความสำเร็จพอมีทุนรอนบ้างแล้ว บางคนอย่างเช่น นายบุญรอด หรือพระยาภิรมย์ภักดีก็ได้แสดงความตั้งใจที่จะมีโรงเบียร์ขึ้นภายในประเทศ เพื่อจะได้ไม่ต้องสั่งซื้อเบียร์จากต่างประเทศ เขาได้เริ่มดำเนินการติดต่อกับแท่นทศวรรษที่ 2470 (พระยาภิรมย์ภักดี 2525 : 60)

กิจการโรงน้ำแข็ง เป็นอีกส่วนหนึ่งซึ่งได้ทำให้พ่อค้าสะสมทุนภายในประเทศขึ้นมาได้ ในทศวรรษที่ 2440 และ 2450 อย่างเช่น กิจการโรงน้ำแข็งของห้างนายเลิศ และกิจการโรงงานน้ำมะเน็คโซดาของนายโกศล อุนตระกูล เป็นต้น และเมื่อประสบความสำเร็จในกิจการโรงน้ำแข็งก็ได้ขยายฐานการค้าในส่วนอื่น ๆ ในกรณีของนายเลิศนั้นเขาได้พยายามประคับประคองห้างของเขาตลอดมาและได้รับการยกย่องเป็น "พ่อค้าไทย" ตัวอย่างของทศวรรษที่ 2470 (ม.จ. อากาศคำเกิง รหัสพิมพ์ 2526 : คำนำ)

ในกรณีของนายโกศล อุทระกุล เขาได้ขยายกิจการค้าในหลายประเภทนับตั้งแต่
ขายยา การขนส่งทางทะเล การธนาคาร รวมทั้งกิจการสำรวน้ำมันซึ่งมีผลให้เขา
ประสบกับการขาดทุนในท้ายที่สุด (โกศล อุทระกุล 2502 : ภาคประวัติ)

สำหรับการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ปรากฏให้เห็นเป็นห้างขายของต่าง ๆ ใน
เขตเมืองหลวง ก็ได้ตกอยู่ในการค้าเป็นงานของพวกพ่อค้าจีน จีนสยาม และพวกกระฎุมพี
แบบจารีตประเพณีเกือบทั้งสิ้น กิจการการค้าที่เป็นของคนไทยมีอยู่น้อย และที่อยู่ได้ก็เพราะ
ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นสูงหรือเคยคลุกคลีกับเรื่องการค้ามาก่อน (สาวิตรี ทัศนะสุต
2527 : 156-157)

พลวัตรของกลุ่มผู้ประกอบการค้า จึงนำมาอยู่อย่างสูงในกลุ่มพ่อค้าชาวซึ่งแข่งขัน
กับบริษัทการค้าตะวันตก และไม่ได้ทิ้งทิ้งขุนนาง เทาโค่นัก อยางไรก็ตาม ด้วยเหตุที่พวก
เขาเป็นชาวจีนจึงได้จำกัดตัวเองอยู่ในชุมชนชาวจีนมากกว่ามาให้ความสนใจทางสังคม
และวัฒนธรรมกับกลุ่มคนชั้นกลางโดยส่วนรวม ในอันคับรองลงมาเป็นการค้าเนินกิจการ
และแสวงหาของกลุ่ม "จีนสยาม" จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าจะมีความพยายามหาช่องทาง
ในการลงทุนทางอุตสาหกรรม ภัตตาคาร นาดสุภา ได้กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกันนี้ว่า
ประเทศไทยมีการพัฒนาอุตสาหกรรมเพียงเล็กน้อยในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง มี
ความคิดริเริ่มอยู่บ้างจากเอกชนที่จะผลิตอุตสาหกรรมหอดผ้า ปั่นด้าย อุตสาหกรรมฟอกหนัง
และการถลุงแร่ในทศวรรษที่ 2460 แต่ความสำคัญคือไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล
ประเทศไทยจึงขาดพัฒนาการไปสู่อุตสาหกรรม (ภัตตาคาร นาดสุภา และคณะ 2524 :
186-188) ในที่นี้มีความเห็นว่าความพยายามลงทุนในทางอุตสาหกรรมของ เอกชนพ่อค้า
เป็นเรื่องที่น่าสนใจยิ่ง ในทศวรรษที่ 2470 มีการเปิดโรงงานไม้ซีอิ๊ฟ โรงเบียร์จีนได้
เป็นความจริง และความใฝ่ฝันที่จะมีโรงงานอุตสาหกรรมภายในประเทศ เ็นแรงบีบบังคับ
อย่างหนึ่ง ซึ่งคนชั้นกลางและปัญญาชนได้ใช้วิจารณ์รัฐบาล (ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า)
นอกจากนี้กลุ่มจีนสยามยังได้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ ๆ ให้กับคนในเขตเมือง
หลวง อย่างเช่น การผลิตอุตสาหกรรมภาพยนตร์ และวัฒนธรรม การดูภาพยนตร์ เป็นต้น
ส่วนพ่อค้าซึ่งคิดว่าตัวเอง เป็นพ่อค้าไทยคงจะมีจำนวนไม่มากนัก อย่างเช่น นายเลิศ
นายบุญรอด นายมังกร สามเสน เป็นต้น ที่กล่าวมาโดยสรุปเป็นปัจจัยแวดล้อมในอีก
ลักษณะหนึ่งของทศวรรษที่ 2470

4.3 ฐานะของผู้ประกอบอาชีพรับจ้างและวิชาชีพอิสระ

ประเภทของอาชีพรับจ้างและการใช้วิชาชีพอิสระในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองมีไม่มากชนิดนัก ที่สำคัญได้แก่ เสมียนลูกจ้าง นักเขียน และนักหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

เสมียนลูกจ้างทำงานตามห้างและบริษัทการค้าสมัยใหม่ของชาวตะวันตกและชาวจีน ผู้เป็นเสมียนลูกจ้างนี้มีทั้งที่ยึดอาชีพนี้ไปตลอดชีวิต มีจำนวนมากได้เปลี่ยนไปทำงานอื่น อย่างเช่น ก.ศ.ร. กุหลาบ เปลี่ยนมาเป็นนักหนังสือพิมพ์ นายเลิศ เปลี่ยนมาเป็นพ่อค้า และนายยง มาเป็นพระยาอนุমানราชชน เป็นต้น

เสมียนลูกจ้างย่อมไม่มีความสำคัญอันใดต่อระบบราชการ แต่มีความสำคัญและได้รับการยอมรับอยู่ในวงการธุรกิจการค้า ตลอดทั้งในประสบการณ์ชีวิตของคนชั้นกลาง กิจกรรมทางการศึกษาค้นคว้าวิชาการนั้นคงได้กล่าวไปบ้างแล้วว่าโรงเรียนรัฐบาลมีประสิทธิภาพดีกว่าโรงเรียนของภาคเอกชน ตำราเรียนที่ผลิตโดยรัฐบาลอย่างเช่น วิชาค้าขาย เขียนโดยพระยาพิชัยศาสตร์วิชานิจ เทียบไม่ได้ทั้งในแง่ของขนาดและเนื้อหา ตำราของเอกชน อย่างเช่น การบัญชี เขียนโดยนายพันบุญเท็กและชีวิต ประสบการณ์ของคนชั้นกลางได้ปรากฏอยู่ในนวนิยายและเรื่องสั้นที่เขียนขึ้นในทศวรรษที่ 2470 เช่นเรื่องจักรจักรวงศ์ที่กำส้งสูญสิ้นไป (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ 2520 : 81-93) ทั้งสองตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าสังคมนอกระบบราชการยอมรับความสำคัญของอาชีพเสมียนลูกจ้าง

อาชีพนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ได้เกิดขึ้นและขยายตัวในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ด้วยเหตุเพราะ ประการแรกมีผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินอย่างสม่ำเสมอสำหรับนักการเจ้าหน้าที่อย่างเคียวคุงจะไม่เพียงพอให้อาชีพดังกล่าวดำรงฐานะได้ ผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินนับตั้งแต่คนมีตั้งแต่รัฐบาล พ่อค้าและหมอสอนศาสนาชาวตะวันตก เจ้านายและขุนนางชั้นผู้ใหญ่ และกลุ่มพ่อค้าจีนสยาม ในกรณีของรัฐบาลสยามนั้นได้จ่ายเงินอุดหนุนหนังสือพิมพ์ประมาณสี่ฉบับ คือ พิมพ์ไทย เคลิเมล บางกอกไทมส์ และ อ็อบเซอร์เวอร์ ฉบับละ 8 พันบาทต่อปี นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ., ร.7 รล. 19/6 "เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศถึงเจ้าพระยามหิธร" ที่ 215/18890, 30 ธันวาคม 2470) และอย่างไม่ทางการเข้าใจว่ามีการจ่ายเงินอุดหนุนมากกว่าจำนวนดังกล่าวอีก เช่น

ปรากฏหลักฐานว่า พระคลังข้างที่จ่ายเงิน 80,000 บาท เพื่อจัดการในเรื่องหนังสือพิมพ์ (นจข., ร.7 รล. 19/2 "จ่ายเงินพระคลังข้างที่ ถวายกรมพระสวัสดิ์ฯ สำหรับจัดการหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ " 23 มกราคม 2470) อาจกล่าวได้ว่าเมื่อผู้ประกอบการอาชีพนักหนังสือพิมพ์ไม่มีข้อกีดกันเรื่องรายได้ การดำรงฐานะอยู่ในสังคมจึงเป็นไปได้เป็นอย่างดี ในประการต่อมา มีสถานการศึกษาศูนย์ใหม่ผลิตกลุ่มคนที่มีการศึกษา และการเขียนหนังสือในตัวของมันเองเป็นสิ่งที่น่าหลงใหลว่ามีความถูกต้องประการหนึ่ง และเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ (public interests) อีกประการหนึ่ง จึงมีผู้อุทิศตัวเองให้กับวงการนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์อย่างต่อเนื่อง ครบจนกระทั่งมีการตั้งสมาคมหนังสือพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2484

สำหรับอาชีพนักหนังสือพิมพ์มีลักษณะการทำงานเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ จึงจะเป็นความภาคภูมิใจของพวกเขาเป็นอย่างมาก การทำงานเกี่ยวข้องกับข่าว แหล่งข่าว สารคดี เหตุการณ์รอบโลก การแสดงความคิดเห็นและผู้อ่านหนังสือพิมพ์ และเป็นกิจกรรมประจำวันที่ได้ทำอย่างตระหนักถึงการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ มีเกณฑ์การประเมินต่างกันในแต่ละบุคคล แต่ทางโน้นคือ เห็นเชื่อในหลักการ "เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น" (นางเยาว์ จิตตะปุตตะ, ในชัยอนันต์ สมุทวณิช และสุชาติ เจริญวงศ์, บรรณาธิการ 2522 : 174-178) ประกอบกับในขณะนั้นมีข้อเท็จจริงว่าประเทศสยามต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต บรรณาธิการหนังสือพิมพ์หลายฉบับอยู่ในสังกัดของต่างชาติจึงสามารถเขียนบทความแสดงความคิดเห็นตรงไปตรงมาให้ เป็นแบบอย่าง (สถิตย์ เสมานิล 2514 : 165-166) หนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีจำนวน 53 ฉบับ เพิ่มขึ้นจากสมัยรัชกาลที่ 5 ถึง 2 เท่า มีสภาพการณ์ของการสร้างมติมหาชนและการวิจารณ์เศรษฐกิจการเมืองแพร่กระจายอยู่ทั่วไป ด้วยความเชื่อมั่นและหลงใหลว่าตัวเองเป็นตัว แทนของราษฎร

... ความคิดเห็นของพลเมืองที่จะนำเสนอให้รัฐบาลวินิจฉัยนั้นมีได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม... ทางอ้อมใดแก่ ปากเสียงของหนังสือพิมพ์ที่ลงประกาศโฆษณา โคร ๆ ยุบหมราบที่อยู่ว่า หนังสือพิมพ์ยอมเป็นที่รวบรวมความคิดเห็นของประชาชน ยิ่งประเทศที่ไม่มีสภาผู้แทนราษฎร เช่นประเทศสยามของเรานี้ด้วยแล้ว ปากเสียงของราษฎรก็อาจจะมารวมรวมในหนังสือพิมพ์มากขึ้น... (บางกอกการเมือง : "เสรีภาพของหนังสือพิมพ์", 2 กรกฎาคม 2466)

กลุ่มผู้ประกอบอาชีพนักหนังสือพิมพ์รุ่นใหม่นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2460 เป็นต้นมา เป็นที่น่าสนใจ เสดความมีคนชั้นกลางที่จบการศึกษาจากสถานการศึกษามัธยมศึกษาใหม่ อย่างเช่น โรงเรียนเทพศิรินทร์และสวนกุหลาบมากขึ้น เหตุผลมีอยู่ว่า ประการแรก เป็นความปรารถนาส่วนตัวของการดำเนินชีวิตตามแบบนักคิดนักเขียนอาวุโส อย่างเช่นในกรณีของนักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์ มีผลงานสารานุกรมประพันธ์ หลวงสำเร็จวรรณกิจ เป็นแบบอย่าง ในประการต่อมานับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2460 เป็นต้นมา ระบบราชการไม่สามารถขยายตัวได้อีกแล้ว ทั้งยังต้องเตรียมคุลยข้าราชการออกด้วย นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ เมื่อสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเทพศิรินทร์สามารถสอบเข้าเป็นผู้ช่วยลามกรมแผนที่ทหารได้ แต่มีปัญหาถูกตอรองเงินเดือน จึงได้ตัดสินใจแน่วแน่มขอเข้ารับราชการ (ชนิด สายประดิษฐ์ 2521 : 29) ตัวอย่างของสมาชิก "คณะสุภาพบุรุษ" (ดู กุณ ปรภาวิวัฒน์ 2521 : 72-80) ซึ่งตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2472 ก็มีลักษณะคล้าย ๆ กับตัวอย่างของนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ คือ หลังจากสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมได้เลือกวิถีชีวิตนอกกระบวนราชการ

อาชีพนักหนังสือพิมพ์นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2460 และ 2470 มีความสัมพันธ์กับกลุ่มพ่อค้าจีนสยามเป็นอย่างมาก พ่อค้าจีนสยามหลายตระกูล อย่างเช่น ตระกูลสีบุญเรือง ลงทุนดำเนินการกิจการหนังสือพิมพ์ จีนโนสยามวารศัพท์ ตระกูลวสุวัติ ลงทุนในกิจการหนังสือพิมพ์ สยามราษฎร์ และ ศรีกรุง ตระกูลโกเมศ ลงทุนในกิจการหนังสือพิมพ์ ไทยใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้พวกปัญญาชนของจีนสยามหลายคนก็เป็นนักหนังสือพิมพ์เองด้วย พวกเขามีความสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างดี อย่างเช่น นายเขียว สุกเส็ง นาย ท. บุญเทียม และนายเอก วิสกุล เป็นต้น อาชีพพ่อค้ามักธุรกิจกับอาชีพรับจ้าง และประกอบวิชาชีพอิสระจึงไม่ได้แยกขาดประสมการออกจากกัน

กลุ่มอาชีพนักเขียนหรือนักประพันธ์ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีประสมการสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักหนังสือพิมพ์ นักหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ก็เป็นนักประพันธ์อยู่ด้วย อย่างเช่น นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ นายมาลัย ชูพินิจ นายสนิท เจริญรัฐ เป็นต้น ความต่างกันอยู่ที่นักประพันธ์มุ่งเขียนนวนิยายอันเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งไม่ใชการรายงานข่าวหรือแสดงความเห็นแบบวันต่อวัน นอกจากนี้นักประพันธ์ยังมีกลุ่มหรือสมาคมของตนที่แยกออกไปจากนักหนังสือพิมพ์อยู่ด้วย อย่างเช่น ในระหว่างปี พ.ศ. 2460-2470

มีโรงเรียนสอนการประพันธ์ของนายโกศล โกมลจันทร์ เป็นต้น (ยศ วัชรเสถียร 2513 : 210-216) ซึ่งได้รวบรวมและผลิตนักเขียนที่มีชื่อเสียงต่อมาอีกหลายคน

การศึกษาวิจัยเรื่องนวนิยายและวรรณกรรมไทยหลายชิ้นได้สรุปเป็นความเห็นว่า นับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2470 เป็นต้นมา นวนิยายและวรรณกรรมไทยได้เปลี่ยนมาเป็นยุคใหม่ กล่าวคือ ได้เปลี่ยนจากการแปลและแปลงนิยายจากตะวันตก มาเป็นนวนิยายไทยที่มีลักษณะของตนเอง (ม.ล.บุญเหลือ เทพสุวรรณ 2520 : 85 ; ศรีศิลป์ บุญขจร 2521 : 36-37) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่ามีผู้ประพันธ์และผู้บริโภคการประพันธ์ส่วนใหม่ต้องการและเห็นเรื่องสมมติในนวนิยายที่คล้ายกับประสบการณ์ในชีวิตของตน อย่างเช่น ชีวิตในสมาคมของคนชั้นกลางและมีการศึกษาก็ต้องการเลือกหนทางชีวิตของตนเอง ผู้หญิงอาจตัดสินใจเลือกคู่ชีวิตได้จากขุนนาง ข้าราชการ ผู้จัดการบริษัทการค้า นักเรียนนอก ทายาทเศรษฐีและนายหน้าการค้าต่างประเทศ (กุหลาบ สายประดิษฐ์ 2510 : 10, 34) เป็นต้น ตัวละครในนวนิยายมีประสบการณ์ที่ไม่ต่างมากนักจากความนึกคิดในวิถีชีวิตคนชั้นกลางในขณะนั้น นักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียง มีอย่างเช่น ศรีบูรพา, คอกไม้สด, หม่อมเจ้าอากาศคำเพ็ญ เป็นต้น

การขยายตัวของกลุ่มเสมียนลูกจ้าง นักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ เป็นเรื่องของคนนอกระบบราชการ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ในกรณีของหนังสือพิมพ์ อย่างเช่น บางกอกการเมือง (2466-2475) กรุงเทพฯ เกล็ดเมล์ (2451-2476) ศรีกรุง (2469-2496) และ ไทยใหม่ (2473-2476) คอนข้างเป็นที่นิยมอยู่ในระบอบเก่า และ ประชาชาติ (2475-2486) และ ศรีกรุง (2469-2496) คอนข้างเป็นที่นิยมอยู่ในระบอบใหม่ ส่วนนวนิยายที่เด่น ๆ ในทศวรรษที่ 2470 เขียนโดยศรีบูรพา คอกไม้สด หม่อมเจ้าอากาศคำเพ็ญ และแม่อนงค์ เป็นต้น ทั้งสองส่วนประสบความสำเร็จเพราะพวกเขามีกลุ่มและทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคนชั้นกลางในการแสดงความคิดและวัฒนธรรม อย่างเช่น ในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ๆ มีทั้งข่าวทั่วไป ข่าวต่างประเทศ บทความแสดงความคิดเห็น เช่น เกล็ดเมล์ มี "บทความหัวข้อบางอย่างที่ยกขึ้นให้รัฐบาลวินิจฉัยเพื่อส่งเสริมความเจริญของประเทศ" (2471) ศรีกรุง มีบทความ "ยุคนี้เป็นยุคสำคัญ เหมือนตราขูซึ่งวัยเจริญของสยาม"

(2471) นอกจากนี้มีบทความเกี่ยวกับการบันเทิง นวนิยาย บางฉบับมีสารคดีการท่องเที่ยว รวมทั้งแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวด้วย เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิตของคนชั้นกลางมากกว่าคนชั้นสูงและคนชั้นล่าง

4.4 การแสดงวัฒนธรรมความคิดเห็น

เนื่องจากคนชั้นกลางมีสองส่วนใหญ่ ๆ คือ ผู้ประกอบธุรกิจการค้าและผู้ทำงานรับจ้างกับใช้วิชาชีพอิสระ แม้จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันแต่ก็ไม่มีเอกภาพรวมกันเป็นหนึ่งเดียว มีปัจจัยเรื่องภาษา วัฒนธรรม ตลอดจนเชื้อชาติที่ต่างกันอยู่ ในที่นี้จึงขอแยกการพิจารณาเป็นสองส่วนต่อเนื่องจากอธิบายในหัวข้อ 4.2 และ 4.3

ก. ความคิดเห็นของพ่อค้า

ภายใต้ข้อเท็จจริงที่ว่ากลุ่มเจ้านายและข้าราชการควบคุมอำนาจทางการเมืองไว้เกือบจะสิ้นเชิง การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของพ่อค้าจึงเป็นไปตามอำเภอใจหาได้ไม่ ข้อจำกัดประการแรกอยู่ที่ข้อพึงประพฤติกฎปฏิบัติภายในระบอบการเมืองขณะนั้นประการหนึ่ง และแนวคิดตลอดจนความสนใจของพ่อค้าเองอีกประการหนึ่ง กลุ่มพ่อค้าแสดงความคิดเห็นอยู่บ้างในปลายระบอบเก่าโดยไม่ได้เริ่มต้นจากปัญหาการเมืองควรเป็นอย่างไร หากแต่เริ่มจากประสบการณ์ของพ่อค้าเอง นี่คือข้อสังเกตเบื้องต้นซึ่งจะนำไปสู่การอธิบายต่อไปว่า พ่อค้าที่มีความอึดอัดและประสบปัญหาภายในระบอบเก่าในเชิงการค้า คือ พ่อค้าจีนสยามและพ่อค้าไทยได้แสดงบทบาทอย่างไรบ้าง ส่วนพ่อค้าชาวจีนนั้นได้ขยายกิจการจากการค้าข้าวไปสู่การเงิน การประกันภัย การเดินเรือพาณิชย์แทนกลุ่มการค้าของชาว เยอรมันซึ่งได้ถอนตัวออกไปหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เป็นต้นมาได้เป็นอย่างดี ไม่มีปัญหาอันใด จึงไม่มีท่าทีอันมากระทบระบอบการเมืองให้ปรากฏ

การศึกษาประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าประเทศสยามก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง มีการพัฒนาอุตสาหกรรมเพียงเล็กน้อย มีสาเหตุมาจากปัจจัยสามประการคือ อากาศเข้าท่า มีผลให้สินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศมีราคาถูก และเข้ามาแพร่กระจายในตลาดท้องถิ่นและทำลายอุตสาหกรรมดั้งเดิมซึ่งพอมืออยู่บ้าง ความสนใจของพ่อค้าจึงมุ่งไปที่การค้าขายมากกว่าการลงทุนในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม

ภายในประเทศ เพราะได้กำไรและมีความสะดวก ไม่ต้องตื่นนอนแสวงหาเทคโนโลยี
ซึ่งขาดแคลนมาแต่ดั้งเดิมแล้ว นอกจากนี้ก็คือแนวนโยบายของรัฐเองไม่ได้สนับสนุน
ให้มีการอุตสาหกรรม ทุนส่วนใหญ่ของรัฐมุ่งไปที่การสร้างโครงสร้างพื้นฐานเฉพาะที่
เกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงและป้องกันประเทศ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ
2524 : 183-200) ความเข้าใจข้างต้นเป็นข้อสรุปในระดับมหภาค ในที่มีตัวอย่าง
ในระดับจุลภาคแสดงให้เห็นการเคลื่อนไหวของพ่อค้าจีนสยามและพ่อค้าไทย เกี่ยวข้อง
กับในประเด็นภาษีขาเข้าและการแข่งขันกับบริษัทการค้าตะวันตก

ในอันที่จริงชนชั้นนำได้พยายามแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับต่างประเทศ
ตลอดเวลา จุดประสงค์ประการหนึ่งคือ ต้องการกำหนดการเก็บภาษีขาเข้าด้วยตนเอง
อันเป็นที่มาของรายได้จำนวนมากแทนที่จะไปเก็บภาษีปลีกย่อยจากการค้าภายในประเทศ
และหลังจากปี พ.ศ. 2468 เป็นต้นมาได้มีการแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคได้บางส่วน
แต่ก็มีข้อสงวนอยู่เป็นอย่างมาก อย่างเช่น ประเทศสยามไม่อาจตั้งโรงงานพอกกระสอบ
ไม่มีสิทธิผูกขาดบุหรี่กาทแรก เป็นต้น

สำหรับการ เคลื่อนไหวของพ่อค้าที่ต้องการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นภายใน
ในประเทศสยาม ได้ปรากฏอยู่ในทศวรรษที่ 2460 บ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่ค่อยมีผลให้เห็นเป็น
จริงจังแต่อย่างใด (ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะ 2524 : 186-188) ในทศวรรษที่ 2470
ได้เริ่มมีเกิดขึ้นบ้าง ขอยกตัวอย่างให้เห็น ๑ กรณีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างแรกได้แก่ การตั้งโรงงานไม้ซีดไฟมินแซ ในปี พ.ศ. 2471 (พจน.,
ร.7 ม.26.5/289 "บริษัทฝรั่งจะซื้อโรงทำไม้ซีดไฟมินแซ" 20 ตุลาคม - 26 พฤศจิกายน
2472) โรงงานนี้เป็นการรวมทุนของจีนสยามประมาณ 8 ทุน ทุน 200,000 บาท มี
กรรมกรภายในโรงงานประมาณ 8 ร้อยคนผลิตไม้ซีดไฟได้วันละ 50 ทีบ ๆ ละ 120 ท่อ
การตั้งโรงงานไม้ซีดไฟขึ้นภายในประเทศมีผลกระทบโดยตรงต่อบริษัทการค้าตะวันตก
ในปี พ.ศ. 2472 มีข่าวว่าบริษัทการค้าตะวันตกจะซื้อโรงงานไม้ซีดไฟ (พิมพ์ไทย,
19 พฤศจิกายน 2472) ซึ่งได้กลายมาเป็นประเด็นใหญ่โต เพราะกระแสดชาตินิยมในหมู่
คนชั้นกลางเห็นว่าเป็นการไม่ถูกต้อง กรุงเทพเดลิเมล์ กล่าวแสดงความเห็นว่า เมื่อได้
มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นแล้ว ควรที่รัฐบาลสยามจะต้องสนับสนุนด้วยการขึ้นภาษีขาเข้า

สำหรับไม้ซีกไฟต่างประเทศและชาวสยามต้องออกหนุนอุตสาหกรรมของชาวสยาม (กรุงเทพ
 เติลิมล์, 20 พฤศจิกายน 2472) เป็นที่น่าสังเกตุว่าคนชั้นกลางไม่ได้พิจารณาว่าโรงงาน
 ไม้ซีกไฟมีนแชนเป็นของคนต่างชาติ หากเป็น "อุตสาหกรรมชิ้นหนึ่งของคนไทย" (พลัดเมือง,
 26 พฤศจิกายน 2472) นายเฮงฮอง แซง ผู้จัดการของโรงงานได้ให้สัมภาษณ์ว่า

...ความจริงบริษัทของข้าพเจ้ามีความมุ่งหมายที่เป็นข้อใหญ่ใจความคือปรารถนา
 จะให้มีการอุตสาหกรรมที่ถาวรขึ้นในประเทศสยามในกรรมกรไทยและจีนได้มีงานทำ
 นอกจากนี้ก็เพื่อให้กรุงสยามมีสินค้าของตนเองไม่ต้องอาศัยของต่างประเทศ...
 (เติลิมล์, 26 พฤศจิกายน 2472)

ตัวอย่างที่สองคือแกโรงงานนวนยาสูบ ซึ่งมีอยู่หลายแห่งในระหว่างปี พ.ศ. 2470-
 2474 อย่างเช่น โรงงานบุรพยาสูบของนายกอกเหลียง ฉวยตระกูล มีคนงาน 1,500 คน
 ได้ตั้งโบบยาจากต่างประเทศเข้ามาผสมกับโบบยาภายในประเทศ เพื่อนวนบุหรี่ยาภายใน
 ประเทศ เขามีปัญหาในเชิงการค้าเพราะรัฐบาลสยามขึ้นภาษีขาเข้าโดยไม่คำนึงถึงการ
 คงอยู่ของอุตสาหกรรมภายในว่าสามารถแข่งขันกับบริษัทการค้าตะวันตกได้หรือไม่ ในปี
 พ.ศ. 2474 เขาได้ถวายฎีกา พร้อมกับสอดแทรกความเห็นว่

...ที่ขอพระมหากษัตริย์มานี้ ไม่ใช่จะทำให้รายได้ของรัฐบาลตกต่ำ แต่มุ่งจะชี้ข้อแตกต่าง
 ในประโยชน์ของยาสูบที่ทำสำหรั้มาจากต่างประเทศกับโบบยาที่ปลูกในประเทศ และ
 เห็นว่ถึงสมัยที่รัฐบาลควรบำรุงโรงงานและการทำโบบยาสูบให้เจริญเพื่อไม่คองโบบ
 โบบยาต่างประเทศ... (พจน., ร.7 รล. 20.5/26 "นายกอกเหลียง ฉวยตระกูล
 ถวายฎีกา" 1 สิงหาคม 2474)

จะเห็นได้ว่เป็นความเห็นแบบพ้อค้ำที่มุ่งให้มีการตัดสินใจทางการเมือง เพื่อประโยชน์ของ
 การพัฒนาอุตสาหกรรมภายใน ทางจากพ้อค้ำที่มุ่งค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ และมีการจ้างงาน
 น้อย รวมทั้งทางจากพ้อค้ำแบบขุนนางที่ต้องการมีเงินทุนเป็นกอนเสียกอนจึงเริ่มค้ำเนิน
 กิจการอย่างใหญ่โต

ตัวอย่างที่สาม คือแก ความพยายามลงทุนในอุตสาหกรรมโรงเบียร์ของพระยา
 ภิรมย์ภักดี เขาเห็นว่การสั่งเบียร์จากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายได้ทำให้สูญเสียเงินไปเป็น
 จำนวนมาก ควรที่จะมีโรงเบียร์ขึ้นภายในประเทศเองกระนั้นก็คี้ เมื่อตรวจสอบของทางคู้
 แล้ว เขาเห็นว่มีปัญหายุ่งย้อที่อัตราภาษีภายใน ซึ่งทำให้การผลิตเบียร์ภายในมีราคาสูงกว่า

เปียร์ที่สั่งมาจากต่างประเทศ ดังนั้นเขาได้ขอลดหย่อนภาษี และขอหลักประกันว่าทาง
รัฐบาลจะไม่อนุญาตให้มีการแข่งขันภายในประเทศ (หจข., ร.7 รล. 20.3/7 "พระยา
ภิรมย์ภักดีถวายฎีกา" 17 กุมภาพันธ์ 2473) กระบวนการเจรจาต่อรองได้ใช้เวลานาน
และล่าช้าเป็นอย่างมาก ค่ายทางกระทรวงการคลังยึดหลักการแสวงหารายได้มากกว่า
อุดหนุนให้มีโรงงานอุตสาหกรรมภายในประเทศ(หจข., ร.7 รล. 20.3/7 "สำเนา
การประชุมเสนาบดีสภา" 11 มกราคม 2474) อย่างไรก็ตามโรงเปียร์ได้เปิดขึ้นจริง
ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2477

กระแสความคิดเห็นให้มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมภายในประเทศนี้กล่าวกัน
โดยทั่วไปในหมู่มชนชั้นกลาง หนังสือพิมพ์ ศรีกรุง (7 มิถุนายน 2474) กล่าวสนับสนุน
และหวังว่า "รัฐบาลจะสนับสนุนสินค้าไทย" ต่อ ๆ ไป ไทยใหม่ (17 มีนาคม 2474)
กล่าวว่า "ในยามที่ประเทศคับขันในเรื่องเงินทอง และมีพ่อค้าออกมาช่วยบ้านเมืองอีก
แรงหนึ่ง เป็นเรื่องที่น่ายินดีและควรสนับสนุน" หนังสือพิมพ์บางฉบับ อย่างเช่น อิสระ
ได้ถือโอกาสวิจารณ์ขั้นสูงด้วยว่า

... เรื่องนี้จึงเป็นปัญหาที่น่าคิดต่อไปว่า เจ้านายและขุนนางของไทยที่มีเงิน ทำไมจึง
ไม่มีใครคิดในเรื่องเช่นนี้ และเมื่อไปตามทานก็รู้ว่า การปล่อยให้สินค้าต่างประเทศ
เข้ามามากเป็นการตัดทอนกำลังของประเทศ แต่ทำไมทานไม่หาวิธีป้องกัน แก้อไข
และทานกลับเป็นผู้นำให้โชของต่างประเทศเสียอีก... (อิสระ : "เรื่องการสร้าง
โรงงานอุตสาหกรรม" 19 พฤศจิกายน 2474)

ประสบการณ์ของพ่อค้าและคนชั้นกลางจึงจะมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ
ต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาลในประเด็นของภาษีและการแข่งขันกับบริษัทการค้าตะวันตก
การแสดงออกของพ่อค้าอาศัยทั้งของทางหนังสือพิมพ์และการถวายฎีกาขอพระมหากษัตริย์
เป็นรายบุคคล อย่างไรก็ตามไม่ถึงกับมีความรุนแรงว่าพ่อค้าต้องการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองหรือรัฐบาลเพราะภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พ่อค้าก็ได้รับ "พระมหา
กรุณาธิคุณ" อยู่ไม่น้อย อย่างเช่น ในกรณีของพระยาภิรมย์ภักดี ซึ่งทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ อุดหนุนเป็นพิเศษ กระแสความคิดเห็นข้างต้นจึงเป็นเพียงข้อเรียกร้องและเป็น
สภาพแวดล้อมหนึ่งของทศวรรษที่ 2470

การแสดงความคิดเห็นของพ่อค้ายังมีอยู่ในส่วนอื่น ๆ อีก และมีแนวโน้ม
 ในลักษณะเดียวกันคือ ต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาล อย่างเช่น ในกิจการค้าข้าว ดัง
 ไท่กล่าวมาแล้วว่าพ่อค้าชาวชาวจีนเป็นพ่อค้าใหญ่ซึ่งไม่มีอุปสรรคอันใดในนโยบายการค้า
 เสรี ในกรณีของพ่อค้าเล็ก ๆ กลับต้องประสบปัญหาอยู่มาก อย่างเช่น นายมังกร สามเสน
 ได้เสนอรายงานให้เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ทราบในปี พ.ศ. 2471 ว่า การแข่งขันระหว่าง
 พ่อค้าชาวชาวจีนกับชาวตะวันตกได้มาถึงจุดวิกฤติ เพราะทั้งสองฝ่ายได้ตัดความสัมพันธ์กัน
 และเขาเห็นว่าจะมีผลกระทบต่อตลาดข้าวของไทยโดยรวม อย่างเช่น ข้าวจะถูกตัด
 ราคา เป็นต้น (หจข., ร.7 พ. 8/4 "จดหมายนายมังกร สามเสนถึงเสนาบดีกระทรวง
 พาณิชย์" 10 มกราคม 2471) ข้อเสนอของนายมังกร สามเสนให้รัฐบาลเข้ามาแก้ไข
 ปัญหาไม่มีผลอันใด เพราะทางกระทรวงพาณิชย์เห็นว่า "ไม่มีข้อความอันใดที่ระบุแน่ชัด"
 และ "เป็นที่น่าเชื่อว่าการพิพาทระหว่างพ่อค้าครั้งนี้ชาวนาจะไม่เดือดร้อนแต่อย่างใด"
 (หจข., ร.7 พ. 8/4 "Memorandum" 18 มกราคม 2471) ต่อมาในปี พ.ศ. 2473
 มีปัญหาเรื่องการซื้อขายข้าวอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจตกต่ำ เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ได้
 เชิญพ่อค้ามาประชุมหลายครั้ง และในการประชุมนี้เองเป็นที่เห็นได้ชัดว่า พ่อค้า
 ชาวจีนไม่ได้แสดงความเห็นอะไรและดูเหมือนจะไม่อยากเกี่ยวข้องกับตรงกันข้ามกับกลุ่มพ่อค้า
 ขนาดเล็กที่ต้องการให้รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ ซึ่งทางรัฐบาลเห็นว่า เป็น
 ไปไม่ได้ เพราะ "รัฐบาลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้าของราษฎร ก็มีแต่รัฐบาลโซเวียต
 กับรัฐบาลญี่ปุ่น" (หจข., ร.7 พ. 8/8 "สำเนาการประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2473"
 31 ธันวาคม 2473) ความคิดเห็นของพ่อค้าเรื่องต้องการให้รัฐบาลสนับสนุนนี้ ยังมี
 อีกเช่น นายเลิศ หรือพระยาภักคินทร์ เศรษฐ์ เพราะในระหว่างปลายทศวรรษที่ 2460
 และต้นทศวรรษที่ 2470 เขาได้ทุ่มซื้อที่ดินไว้เป็นจำนวนมาก และประสบกับปัญหาการขาด
 เงิน เขาได้กล่าวอ้างตัวเองในนามของพ่อค้าไทยขอให้รัฐบาลช่วยเหลือเขาและอุกหนุน
 พ่อค้าไทยอย่างจริงจัง (หจข., สร 0201. 8/21 "จดหมายพระยาภักคินทร์ เศรษฐ์ถึง
 ประธานกรรมการราษฎร" 15 พฤศจิกายน 2475) "อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดชาตินิยม
 ในทางเศรษฐกิจมีปรากฏอยู่ในหมู่พ่อค้าบางส่วนในทศวรรษที่ 2470 พวกเขา รู้สึกว่าต้อง
 การความช่วยเหลือจากรัฐบาล และความรู้สึกนึกคิดแบบนี้ได้กลายเป็นกระแสหลักอันสำคัญ
 ในเมื่อมีแนวคิดที่คล้าย ๆ กันอยู่ในหมู่ข้าราชการและปัญญาชนบางส่วนด้วย"

ข. ความคิดเห็นของนักหนังสือพิมพ์และวัฒนธรรมของนักประพันธ์

นักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ได้ทำหน้าที่ในระบอบเก่าอย่างสำคัญสองประการคือ แสดงให้เห็นว่าการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีข้อบกพร่องและเสนอแนะให้เห็นลักษณะการปกครองแบบใหม่ว่ามีคุณค่า

การแสดงความคิดเห็นว่าการปกครองระบอบเก่ามีข้อบกพร่อง เกี่ยวพันสืบเนื่องมาจากความคิดความรู้สึกเรื่อง การแบ่งคนเป็นชั้นเจ้ากับสามัญชนและคนชั้นเจ้าเป็นผู้มีสิทธิ มีเสียง มีความมั่งคั่ง เป็นผู้ดี ในขณะที่สามัญชนไม่มี แรงปฏิเสธความเป็นผู้ดีของเจ้าหรือที่เรียกกันว่าคุณดีแต่กำเนิดจึงเกิดขึ้นต่อ ๆ กันไปเหมือนเป็นจิตวิทยาของสังคม ซึ่งอาจเป็นไปได้ไปอย่างรุนแรงขนาดที่เห็นว่า "เจ้าเป็นลูกคุ่มดวงความเจริญ" (ราษฎร, 9 มกราคม 2471) และที่เขาย่างลงมาจะแลเห็นว่าเจ้าที่ศักดิ์มีมากที่ไม่ศักดิ์มีอยู่จริง เป็นปัญหาของระเบียบ (order) ซึ่งจำเป็นต้องจัดใหม่ใหม่ (หลวงวิจิตรวาทการ 2475 ก : 94-98)

สภาพของ "สมาคมชั้นสูง" ในต้นสมัยรัชกาลที่ 7 นั้น หม่อมเจ้าอากาศคำแกิงได้อธิบายไว้อย่างมีอรรถรสนักดังนี้

... ความหมายเท่ากับสวรรค์ในโลกมนุษย์ ประเทศหนึ่งจะต้องมีสมาคมชั้นสูงสมาคมหนึ่งเสมอ สวรรค์มีหลายชั้นเพราะประเทศมีหลายประเทศในโลก สมาคมชั้นสูงเป็นเมืองสวรรค์ มีที่อาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลไม่จำกัดที่ แต่จำกัดบุคคลซึ่งสมาคมจะพึงถือเอาเป็นสมาชิกหรือพลเมือง สมาชิกของสมาคมชั้นสูงจักต้องมีทรัพย์และมีทั้งเชื้อตระกูลสูง จะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดในสองสิ่งนี้ไม่ได้ สำหรับผู้มีทรัพย์แต่ไม่มีเชื้อตระกูล ถ้าพยายามเป็นสมาชิกของสมาคมก็เช่นเดียวกับจะพยายามชักใบเรือแล่นในลมมรสุมย่อมจะตกลงกลมคอยพัดให้โยกย้ายเคลื่อนโคลง จนบางทีก็ถึงแก่อับปาง... (ม.จ. อากาศคำแกิง รัชพิพัฒน์ 2526 : 161-162)

✓ จะเห็นได้ชัดว่า "เชื้อตระกูลสูง" ได้กลายมาเป็นข้อชี้คั่นความรู้สึกแก่คนชั้นกลาง ผู้ซึ่งพอมีทรัพย์และมีความสามารถอย่างน้อยได้ผ่านระบบการศึกษา สามารถเขียนหนังสือ แสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง แต่มีอยู่น้อยนักที่จะมีผลในทางปฏิบัติ เพราะพวกเชื้อตระกูลสูงครอบครองความมีเกียรติยศ และการตัดสินใจทางการเมืองไว้ทั้งหมด

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งในทางวัฒนธรรมนี้กล่าวได้ว่ามีอย่างรุนแรงเพิ่มขึ้นในทศวรรษที่ 2470 เพราะในทศวรรษที่ 2460 แม้จะมีข้อวิจารณ์เรียกร่องให้มี "อรรถมนต์-เสนาบดี", "กฎหมายธรรมบัญญัติประเพณี", และ "ปาสิเมนต์" แต่ก็ยังมีคนกล้าเขียนคัดค้านอย่างเปิดเผยในหนังสือพิมพ์ว่า ยังไม่ควรมีปาสิเมนต์และยังไม่ถึงสมัยที่ควรเปลี่ยนแปลง

การปกครอง (คุณหญิง เจริญพงศ์, ในชัยอนันต์ สมุทวณิช และสุวดี เจริญพงศ์, บรรณาธิการ 2522 : 174-178) เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อได้มีการเปลี่ยนรัชกาลแล้วผู้ที่ จะกล้าเขียนคัดค้านอย่างเปิดเผยแทบไม่มีเลย อีกทั้งในต้นรัชกาลที่ 7 มีแต่เสียงร่ำลือว่า จะมีสภาและมีรัฐธรรมนูญแต่ก็ไม่เป็นจริง นอกจากนี้มีกลุ่มนักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ รุ่นใหม่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2472 ชื่อ "คณะสุภาพบุรุษ" ความหมายของคำคือแนวคิดเดียวกับ เรื่อง ลูกผู้ชาย ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่ว่า ผู้ที่เป็นลูกผู้ชายไม่ได้ขึ้นกับตระกูล หรือยศศักดิ์ แต่อยู่ที่ความมานะบากบั่นเพียรพยายามในการสร้างตนเอง เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ รุ้จักเสียสละและมีความยุติธรรม (ตรีศิลป์ บุญขจร 2523 : 38-39) เป็นการต่อสู้ คัดค้านให้ตนเองและกลุ่มของตนเองซึ่งมีประสบการณ์ทางสังคมคล้ายกันให้เป็นที่ยอมรับ ของสังคมและพวกเขาก็เรียกตนเองว่า "คนชั้นกลาง" (กุหลาบ สายประดิษฐ์ 2510 : 34) เป็นยุคใหม่ ไม่ใช่ยุคเก่าเนโคร บางคนอย่างเช่น โชติ พรหมพันธุ์ เรียกการแสวงหา นี้ว่าทำให้ "วิชาชีวะเป็นของสูง" (ประจวบ กาญจนลาภ 2515 : 50-55)

ความไม่พอใจที่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้งทางวัฒนธรรมข้างต้น ดูเหมือนจะมีผล ให้นักหนังสือพิมพ์แลเห็นนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลว่ามีข้อบกพร่องไปเสียทั้งหมด จะหา หนังสือพิมพ์ที่กล้าสรร เสริญการปกครองระบอบเก่าด้วยใจจริงว่ามีแต่ผลงานที่ดีและมี ความเหมาะสมแทบไม่ได้เลย ประกอบกับมีข้อเท็จจริงว่า เศรษฐกิจตกต่ำ และรัฐบาล แก้ปัญหาโดยตัดทอนรายจ่ายกับคุลข้าราชการออก นักหนังสือพิมพ์ต่างก็พยายามแสดง ความเห็นของตนอย่างเต็มที่ว่าควรจะทำอย่างไรกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำนี้ อย่างไรบ้างจะเรียกร้อง ให้บำรุงการพาณิชย์กรรม บ้างจะเห็นควรมีโรงงาน บ้างว่าควรแก้ไขอัตราแลกเปลี่ยน ฯลฯ และที่เกี่ยวพันกันคือควร เลิกบำรุงยศศักดิ์กันเสียที และหันมาดำเนินนโยบายแก้ไข เศรษฐกิจอย่างจริงจัง (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม 2520 : 24) ควรกล่าวไว้ด้วยว่า การกล่าวเสียชื่อเสียงนายและขุนนางชั้นผู้ใหญ่ปรากฏอยู่ทั่วไป รวมทั้งพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวด้วยก็ถูกวิจารณ์อย่างเช่น

... อ้าวว่าแต่ราษฎรที่ไม่ได้รับการศึกษา จะเป็นพลเมืองที่ดวงความเจริญของประเทศเลย ถึงพระเจ้าแผ่นดินที่มีชีวิตไม่เต็มความก็เป็นภัยแก่ประเทศเหมือนกัน การเป็นพระเจ้าแผ่นดินในปัจจุบัน จะต้องเตรียมตัวเรื่อยมาแต่เมื่อเป็นรัชทายาท... (ไทยหนุ่ม, กรกฎาคม 2470 อ้างถึงใน พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม 2520 : 26)

ในปี พ.ศ. 2474 หนังสือพิมพ์หลายฉบับไม่เชื่อว่ารัฐบาลจะแก้ปัญหาการตัดทอนรายจ่ายได้อีก และยิ่งเห็นอีกว่าการตัดทอนรายจ่ายแต่เพียงอย่างเดียวไม่ใช่ทางแก้ปัญหา ดังตัวอย่างเช่น ไทยใหม่ กล่าวว่า "รัฐบาลได้มาคณมาจะฟาดฟันรายจ่ายลง 17 ล้าน อันเป็นจำนวนไม่มากเชื่อว่าจะตัดทอนลงได้ และการหารายได้เพิ่มก็ยังไม่ได้ลงมือกระทำอะไร มีข่าวว่าจะเก็บภาษีที่ดินก็ยังไม่เรียบร้อย" (ไทยใหม่ 19 พฤศจิกายน 2474) หนังสือ เจริญกรุง เห็นว่ารัฐบาลไม่อาจแก้ปัญหาได้แล้ว มีแต่สับสนเลือกคนจนด้วยการจับคนไม่เสียเงินรัฐราชการไปทำงาน และเสียดสีว่า "นี่แหละประเทศที่ปกครองอย่างนั้นหนักหนาและบุตร" (เจริญกรุง, 24 พฤศจิกายน 2474)

ในปลายปี พ.ศ. 2474 กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เขียนบทความเรื่อง "มนุษยภาพ" ลงพิมพ์ใน ไทยใหม่ 8, 11 ธันวาคม 2474 ครั้น ไทยใหม่ ถูกปิดก็ลงพิมพ์ต่อใน ศรีกรุง 21 มกราคม 2474 กล่าววิจารณ์ระบอบเก่าอย่างรุนแรง ด้วยความเชื่อมั่นใน "สิทธิ" ของมนุษย์ที่จะอยู่อย่างเท่าเทียมกันภายในกรอบของนิติธรรม เขาเห็นว่าคนชั้นสูงในเวลา นั้นปกครองอย่าง "โกหกคอกเทล" ไม่ยอมสู้หน้ากับความจริง และเห็นว่า เป็นความหลงของ มนุษย์ที่ถือว่าอำนาจทำอะไรถูกหมด เขาเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงได้มาถึงเวลาแล้ว ถ้าหาก คนชั้นสูงยอมรับความจริงก็จะแลเห็น มิฉะนั้นก็จะมีกรรวมหมู่เป็นคณะเหมือนดังที่เกิดขึ้น ที่อื่น ๆ ใจกำลังบังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งไม่โกหกตัวเอง ไม่ทำเพื่อประโยชน์ตัวเอง บังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งสู้หน้ากับความเป็นจริง อาจกล่าวได้ว่านี่คือ คำประกาศของคนชั้นกลางให้มี การเปลี่ยนระบอบการปกครองที่ชัดเจนและเผยแพร่ก่อนที่จะมีประกาศของคณะราษฎรในอีก หกเดือนถัดมา

การเสนอแนะให้เห็นระบอบการปกครองใหม่เป็นหน้าที่อีกประการหนึ่งของ นักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์ในยุคสมัยนั้น และไม่ใช่แนะนำแบบเพียงผ่าน ๆ พอไว้ ประดับความรู้ หากเป็นการแนะนำให้เห็นว่ามีคุณค่า เหตุผลมาจากแนวคิดที่ดูจะไม่มีทาง เสียงที่ว่าเมื่อปฏิเสหหลักการเรื่องชาติสกุล ก็ยอมจะยกบุคคลอีกคนหนึ่งขึ้นเหนือบุคคล ไม่ได้ สิ่งที่เหนือบุคคลได้มีแค่อำนาจ และตัวบทกฎหมาย คำกล่าวเรื่อง "การปกครอง ที่ให้พระเจ้าแผ่นดินอยู่ใต้กฎหมายมีสภาปาร์ลิวเมนต์" "มีอยู่ทั่วไป (พริทิมย์ เขียมธรรม 2520 : 28-35) ไทยใหม่ ลงพิมพ์เรื่อง "ชีวิตของประเทศ" ของศรทองในปี พ.ศ. 2474 ศรีกรุง ลงเรื่องของคณะก่อการ ร.ศ. 130 ซึ่งบางคนได้หนุนช่วยการเคลื่อนไหวของ

"คณะราษฎร" ทางค่านหนังสือพิมพ์ การมีสภาภิบาล การมีกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ได้กลายมาเป็นคำกล่าวอย่างสามัญของคนชั้นกลางในเขตเมืองหลวง ปัญหาที่จะติดขัดก็คือว่าจะเป็นไปได้อย่างไรประการหนึ่ง และฐานะของพระมหากษัตริย์จะเป็นอย่างไรอีกประการหนึ่งซึ่งไม่ได้แตกต่างกันเลยคราพบจนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเกิดขึ้น

ล้าหลังแต่คำชี้แนะเรื่องสถาปนาธิปไตย หรือกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีคุณค่าก็ยังคงดูห่างไกลกับชีวิตของคนชั้นกลาง อย่างเช่น การแต่งกาย และการฟังเพลงอยู่มากเป็นที่น่าสังเกตว่าแนวโน้มให้มีการเปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม อย่างเช่น นุ่งกางเกงแทนนุ่งผ้าม่วง ในทศวรรษที่ 2470 มีเพลงชาติ (พ.ศ.2475) แตกต่างจากเพลงสรรเสริญพระบารมีอีกเพลงหนึ่ง (พระเจนศรัยงค์ มปป : 19-20) ทั้งนี้เป็นกระแสเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมคนชั้นกลางนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2470 และต่อมาเมื่อความสัมพันธ์ในระบอบเก่ามีมากขึ้นในคนบางกลุ่ม ก็ได้ผนวกสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเข้ามากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้วย มีการแบ่งแยกให้ชื่อนุ่งผ้าม่วงนิยมเจ้านุ่งกางเกงเป็นผู้ดีใหม่ ไข่แตกเพลงสรรเสริญพระบารมีคืออยู่ในระบอบเก่า และมีเพลงชาติด้วยเป็นเครื่องบ่งแสดงว่ามีระบอบใหม่เป็นข้อเปรียบเทียบที่แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นเรื่องใกล้ตัวและสัมผัสได้

4.5 ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

คนชั้นกลางนอกระบบราชการ ได้มีบทบาทและแสดงออกทางวัฒนธรรม ความคิดเห็นอยู่ตลอดอย่างแข็งขันในทศวรรษที่ 2470 ภายในระบอบเก่าเป็นที่เห็นได้ชัดว่ารัฐบาลไม่ได้มีนโยบายอุดหนุนคนชั้นกลาง การรับฟังความคิดเห็นก็เป็นไปอย่างจำกัดจำเขี่ย ความเห็นทั้งจากพ้อคำและนักหนังสือพิมพ์โดยส่วนมากไม่มีผลให้เห็นเป็นรูปธรรม ในบางกรณีที่พอจะประสบความสำเร็จบ้างอย่างเช่นโรงเบียร์ก็เป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานการสนับสนุนเป็นพิเศษ อาจกล่าวได้ว่าระบบราชการในระบอบเก่าไม่ได้เอื้ออำนวยความสะดวกเท่าใดเลย คนชั้นกลางในระบอบเก่าจึงเป็นเพียง "ผู้ดู" การบริหารกิจการบ้านเมือง มีแต่ข้อหักท้วงเรื่องทุจริตของข้าราชการบางคนที่มีผลให้มีการตรวจสอบ ข้อเรียกร้องให้อุดหนุนพ้อคำไทย และให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตามกาลสมัยไม่มีผลให้เห็นเป็นจริง กระนั้นก็ตามก็ไม่มีเครื่องบ่งชี้อันใดว่าคนชั้นกลางจะรวมตัว

กันยึดอำนาจรัฐด้วยตัวเอง พวกเขามีแต่กำลังทรัพย์และความคิดเห็นที่หวังว่า สมาคมชั้นสูง ✓
จะยกเลิกคุณสมบัติผู้ถือตำแหน่ง (ยศ วัชรเสถียร 2525 : 35-36) และระบบการเมือง
จะรับฟังความคิดเห็นมากขึ้นและมีการตัดสินใจทางการเมืองใหม่เพื่อความก้าวหน้าของ
ประเทศ ไม่ใช่แต่คัดค้านรายจ่ายเพียงอย่างเดียว โดยไม่มี "การบำรุง" เศรษฐกิจ
แห่งชาติ ในทัศนะของคนชั้นกลางและนักหนังสือพิมพ์โดยทั่วไปมองรัฐบาลอย่างकुแคลน
และเย้ยหยัน บางคนกล่าวว่า "คนรักชาติแท้ ๆ ย่อมไม่มุ่งหวังจะเงอิ่งเงอึงเกาะรัฐบาล
เป็นอาชีพ เขาทั้งหลายจะต้องพากันฟื้นฟูประเทศให้เจริญโดยอาศัย การกสิกรรม
หัตถกรรม พาณิชยกรรม" (หลักเมือง : "ปัญหาที่นึกคิด ทำไมรัฐบาลจึงไม่ช่วยราษฎร
ในเมื่อราษฎรจะช่วยรัฐบาล" 2 พฤศจิกายน 2472) ✓

บางคนในกลุ่มคนชั้นกลาง อย่างเช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ และสมาชิก
หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ได้รับการติดต่อก่อนและระหว่าง การเปลี่ยนแปลงระบอบการเมือง
ให้เข้าร่วมคณะราษฎร แต่ก็เป็นไปอย่างปิดลับ ไม่ได้มีการโฆษณาอย่างเปิดเผย เมื่อมี
การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองสำเร็จ อาจกล่าวได้ว่าเป็นที่ยินดีกันไปทั่วในหมู่มนุษย์ชั้นกลาง ✓
ในเขตเมืองหลวงและแม้จะไม่ได้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง กลุ่มพ่อค้าจีนสยามก็ได้แสดง
บทบาทสนับสนุนด้วยตั้งแต่วันแรก เอก วิสกุลได้บันทึกไว้ว่า

...พ.ศ. 2475 นายเท็ก โกเมศ เป็นนายก หลวงบัวบักคคี เป็นเลขานุการ
และนายจวนจิว ลิมทองขาว เป็นเหรัญญิก ปีนี้ได้มีการปฏิวัติและเป็นปีสำคัญใน
ประวัติศาสตร์ของประเทศสยาม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน ขณะที่คณะราษฎรทำการ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะสโมสรนี้ (หมายถึง สโมสรสามัคคีจีนสยาม ผู้อ้าง)
ได้พร้อมใจกันเรียกรับเงินโคทหลายร้อยบาท ชื้อขนมปังและผลไม้ไปแจกบรรดา
ทหารบกทหารเรือและพลเรือน ที่กระทำหน้าที่อยู่ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม...
(เอก วิสกุล ผู้รวบรวม 2505 : 15-16) ✓

การเมืองใหม่ได้เปิดกว้างยอมรับคนชั้นกลางนอกกระบวนราชการให้มา
แสดงความคิดเห็นในฐานะเป็นผู้แทนราษฎรชั่วคราวรวม 3 คน คือ นายมานิต วสุวัต ✓
นายมังกร สามเสน และนายขุนไช้ กุตระกุล และในที่ประชุมสภาผู้แทนนี้เอง ตัวแทน
คนชั้นกลางได้เสนอโครงการ เศรษฐกิจตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2475 ก่อนที่ผู้นำของคณะราษฎร
จะมีการประชุมเรื่องโครงการ เศรษฐกิจแห่งชาติ ตามความเห็นของนายมังกร สามเสน
ประเทศสยามจำเป็นต้องมีโครงการ เศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อออกหนทางการกสิกรรม

และอุตสาหกรรมให้มีต่อเนื่องกันเป็นระบบ ผู้เชี่ยวชาญในสภาเศรษฐกิจนี้ควรจะประกอบไปด้วยเจ้านายที่สำคัญคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประธาน นอกจากนั้นประกอบไปด้วยอีกสองส่วนคือ ข้าราชการผู้มีความสามารถ และพ่อค้าผู้ประสบความสำเร็จอย่างมากในยุคนั้น อย่างเช่น นายโลว เต็กชวน แห่งตระกูลบุลลสุข (หจข., สร. 0201. 8/18 "จดหมายนายมังกร สามเสน เรียบน พระยาพหลพลพยุหเสนา" 29 มิถุนายน 2476) โดยเปรียบเทียบแล้วกล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดที่ต่างจากเจ้านาย และข้าราชการอยู่มาก กล่าวคือในที่สุดท้ายของระบอบเก่าเมื่อเป็นที่ตระหนักภายในหมู่เจ้านายว่าจำเป็นต้องตั้งกรมพาณิชย์ขึ้นเพื่อแก้ปัญหากการค้าขาย ผู้เชี่ยวชาญที่เจ้านายเห็นพ้องกันนั้นได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ (หจข., ร.7 พ.8/8 "สำเนาการประชุมเสนาบดีสภา ครั้งที่ 34/2473" 26 มกราคม 2473) ส่วนการตั้งสภาเศรษฐกิจของข้าราชการอย่างเช่น ในสมัยรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดานั้นก็ปรากฏว่าคือ ข้าราชการที่ปรึกษาชาวต่างประเทศ (ดูต่อไปในบทที่ 9) ดูจะมีแต่พ่อค้าเท่านั้นที่ยอมรับว่าพ่อค้าด้วยกันมีความสามารถ ในขณะที่เจ้านายและข้าราชการเห็นว่าตนเองกับที่ปรึกษาชาวตะวันตกเป็นผู้มีความสามารถมากที่สุด อย่างไรก็ตามข้อเสนอของนายมังกร สามเสน ก็ไม่มีผลเป็นนโยบาย เพราะมีสภาพแวดล้อมของความขัดแย้งทางการเมืองภายในหมู่ชนชั้นนำในระหว่างปี พ.ศ. 2475 และ 2476

การเปลี่ยนแปลงการปกครองมีผลให้อุคของการเรื่อง สิทธิเสรีภาพกระจายออกไปอย่างกว้างขวาง มีหนังสือพิมพ์เกิดขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2475 รวม 20 ฉบับ และในจำนวนนี้ยกเว้นประชาชาติ เพียงฉบับเดียวที่ได้ดำเนินการมากกว่าห้าปี เพราะที่เหลือดำเนินการได้เพียงหนึ่งหรือสองปีเท่านั้น เหตุผลมีทั้งทางด้านธุรกิจคือ การเงิน การจัดหาหน้าขาย และด้านการเมืองที่ทางรัฐบาลพยายามควบคุมไม่ให้เกิดสภาวะการฉุนเฉียวเหิง สับสนทางความคิด แม้แต่หนังสือของฝ่ายคณะราษฎรเองอย่างเช่น 24 มิถุนา, สัจ ๆ และ เฉลิมรัฐธรรมนูญ ก็ต้องปิดตัวเองในระยะเวลาอันสั้น แรงบันดาลใจทางความคิดเห็นและการเปลี่ยนแปลงที่พวกผู้คิดใหม่มีฐานะสูงขึ้นนี้ ปรากฏอยู่ในนวนิยายหลังปี พ.ศ. 2475 อย่างเช่น เรื่อง สามชาย ของคอกไม้สด สงครามชีวิต ของศรีบูรพา ฯลฯ (ตรีศิลป์ บุญขจร 2523 : 58-118) การแสดงออกทางวัฒนธรรมของคนชั้นกลางจึงยังมีเพิ่มทวีเป็นรากฐานของสังคมสยามใหม่ในระยะต่อ ๆ มา ✓

บรรยากาศของการเปลี่ยนแปลงซึ่งถือแสดงว่ารัฐบาลจะอุทิศทุนเพื่อค้ามากขึ้นกว่าในระบบเก่า ทำให้กลุ่มพ่อค้าไทยประกาศตั้งหอการค้าไทย (Siamese Chamber of Commerce) ขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือน มีนาคม พ.ศ. 2477 มีพระยาภิรมย์ภักดี เป็นนายก นายเล็ก โทเมศ เป็นอุปนายก และนายгимเซ็ง กิมสุวรรณ เป็นเลขานุการ (อนุสรณ์สมาคม พ่อค้าไทย 2493 : 2-5) คนสำคัญคนอื่น ๆ มีอาทิ เจน นายสวัสดิ์ โอสถานุเคราะห์ นายเจือ เพ็ญภาคกุล นายเล็ก เคียงสิริ และนายจร ปานะนนท์ และด้วยคำประกาศของหอการค้าไทยว่าจะต้องช่วยเหลือและบำรุงพ่อค้าไทยอย่างจริงจัง แนวนโยบายทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยมจึงสามารถดำเนินไปได้ทั้งด้วยการบังคับและการยินยอมจากพ่อค้า

ภายใต้การปกครองระบอบใหม่ทหารและข้าราชการซึ่งไม่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง ได้เริ่มใช้นโยบายเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ ในทางหนึ่งมีรัฐวิสาหกิจ และในอีกทางหนึ่งได้เข้าให้ความคุ้มครองธุรกิจเอกชนบางประเภท อย่างไรก็ตามแนวนโยบายดังกล่าวได้ปรากฏเป็นจริงจังหลังปี พ.ศ. 2480 (ชาติ รวมศิลป์ 2521 : 52) ทั้ง ๆ ที่ดูเหมือนว่าการเคลื่อนไหวจากพ่อค้าเชื้ออำนาจอยู่ก่อนแล้ว ธุรกิจเอกชนซึ่งได้มีพื้นฐานความมั่งคั่งมาจากปลายระบอบเก่าโดยเฉพาะกลุ่มพ่อค้าชาวไต้หวันและสามารถขยายกิจการได้ต่อ ๆ มา ในขณะที่พ่อค้ารุ่นใหม่ภายใต้การอุปถัมภ์ของคณะราษฎรก็สามารถสะสมความมั่งคั่งได้เพิ่มขึ้นด้วย คนชั้นกลางนอกจากพ่อค้าได้ขยายเพิ่มขึ้นอีกเพียงเล็กน้อยในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ในกรณีของนักหนังสือพิมพ์และนักประพันธ์มีทั้งที่มีความคิดโต้แย้งกับระบบทหารและมีอยู่บ้างที่สนับสนุนระบบทหาร (ดูต่อไปในบทที่ 9 และ 10) มรดกที่คนชั้นกลางได้รับจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองที่สำคัญมีสองประการคือ การมีกรรมสิทธิโดยสมบูรณ์ในที่ดินตามรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ การถือครองที่ดินไม่ต้องมีพระบรมราชานุญาต และการเว้นคืนที่ดินในระบบใหม่ต้องกระทำโดยสภาผู้แทนราษฎร กับในอีกประการหนึ่งถือมีระบบสภาผู้แทนราษฎร และมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายที่จะสมัครเป็นผู้แทนราษฎรซึ่งโดยหลักทฤษฎีแล้วตั้งความหวังไว้ว่าผู้แทนราษฎรคือ ผู้ควบคุมกำกับและจัดตั้งรัฐบาล

ข้อสรุปในบทนี้มีอยู่ว่าคนชั้นกลาง (middle class) ของสยามที่สำคัญคือผู้ประกอบธุรกิจการค้าและผู้ทำงานรับจ้างมีวิชาชีพอิสระ ได้มีการแสดงออกทางวัฒนธรรม

ความคิดเห็นกระตุนจิตสำนึกของประชาชนอยู่ทั่วไปในตลอดทศวรรษที่ 2470 เกี่ยวข้องกับ
 ประเด็นสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ว่าไม่ควรมียุติแต่กำเนิด ควรมีการสนับสนุนอุตสาหกรรม
 ภายใน และสนับสนุนพ่อค้าไทย มีผลให้เห็นเป็นการวิจารณ์ความชอบธรรมของระบอบเก่า
 ชัดแจ้งให้เห็นคุณค่าระบอบใหม่และได้ก้าวเข้ามาบทบาทบางส่วนในสภาผู้แทนราษฎรของระบอบ
 ใหม่ ยืนยันให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจอย่างมีแผนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ในกรณีของ
 หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่ตรวจสอบการบริหารงานต่าง ๆ และสิ่งหนึ่งที่มีร่วมกันคือ คนชั้นกลาง
 เป็นเพียงแต่ผู้แสดงความคิดเห็นและอยู่นอกกลุ่มผู้ตัดสินใจทางการเมืองทั้งในระบอบเก่า
 และระบอบใหม่ในกรณีระบอบใหม่ความขัดแย้งภายในศูนย์กลางอำนาจระหว่างคณะราษฎรกับ
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และระหว่างข้าราชการรุ่นใหม่กับรุ่นเก่าซึ่งมีอยู่จริง
 ได้ปิดกั้นไม่ให้มีการขยายกลุ่มผู้ตัดสินใจทางการเมืองออกไป และภาวะการณ์ที่มีความขัดแย้ง
 ทางการเมืองภายในศูนย์กลางในแง่ของคนชั้นกลางโดยทั่วไปแล้วก็เป็นเรื่องปกติที่จะแสดง
 ลักษณะไม่วิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ เพราะภาระกิจทางเศรษฐกิจและสังคมมีอยู่มาก และมีคุณค่า
 ควรแก่การสร้างสรรค์มากกว่าการเมืองซึ่งตามจารีตประเพณีเป็นหน้าที่ของคนบางกลุ่ม
 ไม่ใช่ของคนชั้นกลางโดยทั่วไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย